

УДК 631.15:637.12.003.13

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

В.І. Радько, кандидат економічних наук

Проаналізовано динаміку основних показників економічної ефективності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами України та розроблено пропозиції щодо підвищення її рівня.

Молочна сировина, сільськогосподарські підприємства, собівартість, рентабельність, ефективність.

Однією з найважливіших проблем сучасної національної економіки є забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Для цього необхідно поєднувати зусилля державних органів, відповідних громадських об'єднань та сільськогосподарських товаровиробників. Разом з тим, продукція, що пропонується ринку, повинна бути доступною для споживачів особливо в умовах обмеженої купівельної спроможності.

Фахівці стверджують, що стан агропродовольчого сектору є важливим індикатором розвитку соціально-економічної системи. Агропромисловий комплекс є основним джерелом формування продовольчих ресурсів, який відповідно до особливої виробничої значущості та специфіки галузе-

вої структури відіграє роль стабілізатора соціально-економічної ситуації, сприяє створенню власного потенціалу та умов для розширеного відтворення в більшості галузей національної економіки [6, с. 55].

Особливе місце у сільськогосподарському виробництві займає молочне скотарство, оскільки воно відіграє важливу роль у забезпеченні населення продукцією, яку по корисності дуже складно замінити, особливо для дітей та людей похилого віку. Однією з важливих передумов стабільного функціонування галузі є економічна ефективність підприємств, що в ній працюють.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням економічної ефективності виробництва молока, забезпеченням його конкурентоспроможності на вітчизняних та світових ринках приділяють значну увагу відомі вчені-економісти. Особливо слід виділити дослідження П.С. Березівського, В.І. Бойка, М.М. Ільчука, С.Р. Камілової, М.Л. Пархомця, П.Т. Саблука та багатьох інших. Разом з тим, актуальність цих проблем не зменшується, виникає необхідність подальшого їх дослідження та розробки рекомендацій їх вирішення.

Мета дослідження – аналіз економічної ефективності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами України та розробка пропозицій щодо її підвищення.

Виклад основного матеріалу. Розвиток сільськогосподарського виробництва залежить від багатьох чинників мікро- і макроекономічного рівнів: від організації виробництва та збуту виробленої продукції до системи державного впливу й забезпечення прибутковості діяльності. Останнім часом в Україні відзначається поглиблення орієнтації товаровиробників на рослинницьку продукцію. Певною мірою це пов'язано з тим, що необхідний обсяг стартового капіталу для забезпечення виконання більшості технологічних операцій у рослинництві набагато менший, ніж у тваринництві.

Унаслідок глобальної економічної кризи та дефіциту доступних фінансових ресурсів, сільськогосподарські підприємства змінюють свою спеціалізацію на менш затратні види продукції. Через тяжкий фінансово-матеріальний стан більшість товаровиробників, незалежно від форм власності та господарювання, навіть ті, у кого є тваринництво в господарстві, змушені переходити на вирощування рослинницької продукції. Руденко Н. зазначає, що порівняно вища ліквідність рослинництва суттєво вплинула на зміну структури валової продукції сільського господарства не на користь тваринництва [7, с. 64].

Економічна ефективність розкривається через цілий ряд показників. У сфері виробництва молока до найважливіших можна віднести собівартість 1 ц, ціну реалізації, товарність, прибуток та рентабельність.

За даними Державної служби статистики України, аграрні формування у 2011 р. виробили сільськогосподарської продукції на суму майже 233,7 млрд грн у постійних цінах 2010 р. З цієї суми лише 30,5% припадало на продукцію тваринництва, що становить близько 71,3 млрд грн. Частка молока у вартісному виразі становила 28,2 млрд грн або 12,1% у структурі валової продукції сільського господарства. З року в рік вона невпинно зменшується, а у 2011 р. досягла найменшого рівня, починаючи з 1990 р.

Молочне скотарство є важливою складовою галузі тваринництва і всі негаразди галузі в цілому простежуються у сфері виробництва молока. Поголів'я корів, що невинно зменшується, їх низька продуктивність, незважаючи на її зростання, призводять до того, що обсяг виробництва молока зменшується. Цим самим ситуація з кожним роком все більше ускладнюється.

Зі скороченням пропозиції на ринку молочної сировини переробні підприємства у 2011 р. майже втричі підвищили рівень закупівельних цін, порівняно з 2006 р., щоб певною мірою вплинути на зацікавленість товаровиробників до виробництва молока і не допустити подальшого вирізаня худоби. Це мало певний позитивний вплив, що проявився у збільшенні частки молокозаводів у загальній структурі реалізації до 94,6 % майже досягнувши рівня розвинених європейських країн.

Упродовж 2006–2011 рр. обсяг реалізованого молока зріс з 1831,2 тис. т до 1961,6 тис. т, або на 7,1 %, незважаючи на зменшення його виробництва (див. таблицю). Це також можна вважати позитивним зрушенням, оскільки воно відображує зростання зацікавленості до реалізації молока. На нашу думку, важливою причиною цього можна вважати збільшення середньої ціни реалізації з 95,8 грн/ц у 2006 р. до 313,12 грн/ц у 2011 р., або майже в 3,3 раза. Це дало змогу сільськогосподарським підприємствам отримати близько 6,1 млрд грн доходу. Внаслідок цього, виробники молока отримали від його реалізації 957,5 млн грн прибутку.

Обсяг витрат на виробництво молока відображується у собівартості. Її рівень протягом 2006–2011 рр. зріс майже в 2,6 раза досягнувши 264,3 грн/ц. Темпи її зростання були нижчими від темпів збільшення ціни реалізації, що дало змогу вивести молоко зі збиткової зони і забезпечити прибутковість. Аналізуючи структуру собівартості молока, слід відзначити, що за досліджуваний період зросла питома вага кормів. Оскільки продуктивність корів залежить від раціонів та їх збалансованості, то господарства почали більше уваги приділяти системи годівлі та її удосконаленню. Це знайшло свій прояв у збільшенні середньорічних надоїв до 4174 кг від однієї корови або на 15 % (див. таблицю).

Економічні результати від реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами України*

Показник	Роки			
	2006	2008	2010	2011
Кількість реалізованої продукції, тис.т	1831,2	1728,3	1893,5	1961,6
Повна собівартість реалізованої продукції, млн. грн.	1821,2	2934,3	4335,0	5184,5
в т.ч. на 1 ц, грн	99,45	169,78	228,94	264,30
Дохід (виручка), млн. грн.	1754,4	3055,6	5108,8	6142,0
Прибуток (збиток), млн. грн.	-66,8	121,3	773,7	957,5
в т.ч. на 1 ц, грн	-3,65	7,02	40,86	48,81
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.	95,80	176,80	269,81	313,12
Рівень рентабельності (збитковості), %	-3,7	4,1	17,9	18,5

* Розроблено за даними Державної служби статистики України [2–5].

Крім того, у структурі собівартості відзначається зменшення частки оплати праці з 25,1% у 2006 р. до 18,8% у 2011 р. Оскільки рівень заробітної плати невинно збільшується, то це означає, що підвищилась інтенсивність роботи працівників. Це частково підтверджується тим, що все більше підприємств закуповують новітнє обладнання для доїння, годівлі, утримання корів, що дозволяє підвищити рівень навантаження на працівника, тим самим підвищуючи його продуктивність.

Фахівці ННЦ «ІАЕ» наголошують, що важливим вартісним показником, який характеризує економічну ефективність виробництва продукції та зумовлює об'єктивну оцінку господарської діяльності є рентабельність. Оптимальний рівень рентабельності на рівні 30–50 % забезпечує розширене відтворення, характеризує ефективність витрат і є основою для обґрунтування найбільш раціональної галузевої структури господарств та отримання необхідної кількості прибутку як основного регулятора виробництва в ринкових умовах [1, с.179].

Протягом 2006–2011 рр. рентабельність виробництва молока зростала на 22,2 %. У 2006 р. така діяльність була збитковою, а у 2011 р. досліджуваний показник досяг 18,5%. Таку тенденцію можна вважати позитивною, але за такого рівня прибутковості складно забезпечити інтерес товаровиробників до розширеного відтворення.

У результаті проведених досліджень шляхом побудови поліноміальних трендів методом апроксимації та згладжування було визначено економіко-математичну модель рівня рентабельності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами в Україні математичний вираз якої можна сформулювати таким чином:

$$y = 1,645x^4 - 27,01x^3 + 155,6x^2 - 357,1x + 258,9.$$

При цьому, величина достовірності апроксимації дорівнює 0,997. Тобто, дана модель описує основні тенденції розвитку рівня рентабельності з точністю 99,7 %.

Графічно результати розрахунків можна зобразити так (див. рисунок).

Як видно з рисунка, рівень рентабельності останнім часом зростає, але темп його зростання знижується і в 2011–2012 рр. становив лише 0,6 %. Це свідчить про те, що ті чинники, що забезпечували позитивну тенденцію зростання, поступово втрачають свою значущість і послаблюють вплив на ситуацію. Тому необхідно проводити змістовний аналіз та розробляти нові заходи щодо забезпечення сталого розвитку молочного скотарства.

Оскільки показник рентабельності розраховується як відношення прибутку до собівартості, а прибуток – як різниця між ціною та собівартістю, то рентабельність умовно можна визначити як

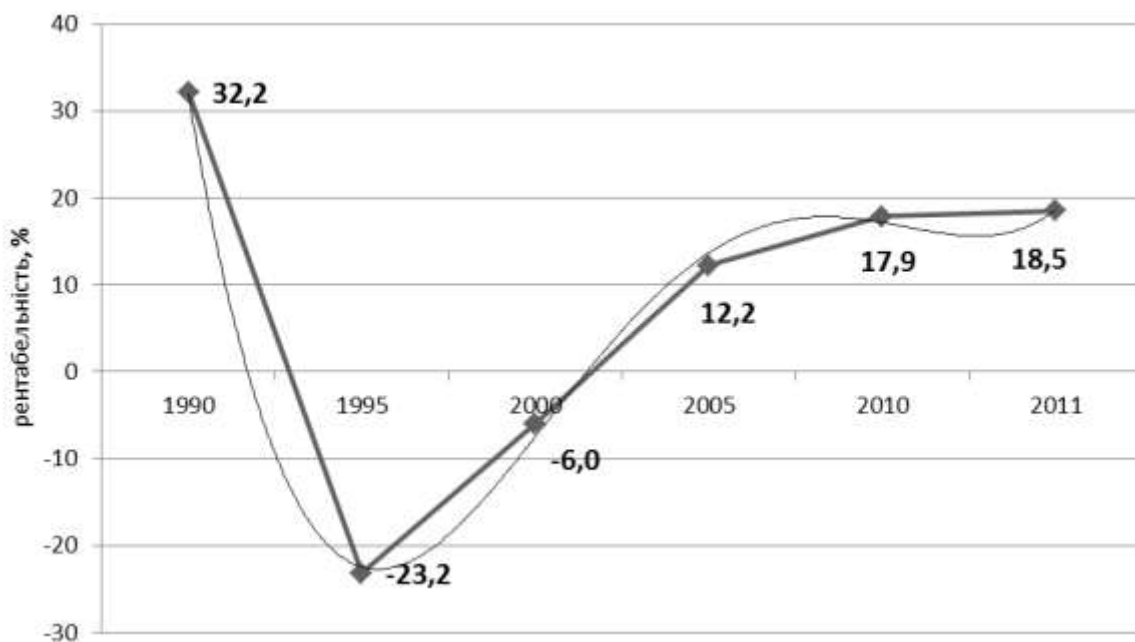
$$D = \frac{P}{C} = \frac{P - C}{C} = \frac{P}{C} - 1$$

де P – рівень рентабельності;

P – прибуток;

C – собівартість;

C – ціна реалізації продукції.

Рівень рентабельності виробництва молока сільськогосподарськими підприємствами в Україні*

* Розроблено за даними Державної служби статистики України [8].

Тобто, для збільшення рентабельності необхідно збільшувати ціну реалізації або зменшувати собівартість виробництва. За даними аналітиків, середня закупівельна ціна на молоко для сільськогосподарських підприємств в Україні вже досягла рівня країн ЄС, тому її подальше зростання малоймовірне й економічно недоцільне. Адже така продукція буде малодоступною для вітчизняних споживачів, а конкурентоспроможність її на світовому ринку погіршиться. Тому, значну увагу необхідно приділяти зниженню собівартості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для забезпечення ефективного розвитку виробництва молока необхідно поєднувати зусилля товаровиробників та відповідних державних органів. У результаті проведених досліджень встановлено, що збільшення ціни на молочну сировину може негативно вплинути на ринкову ситуацію через обмеження обсягів споживання. Для підвищення економічної ефективності необхідно інтенсифікувати виробництво за рахунок запровадження інноваційних підходів у годівлі, утриманні корів, організації доїння, покращенні якості молочної сировини і т.д., що дасть змогу зменшити собівартість та покращити якість реалізованої продукції. На нашу думку, це забезпечить зростання обсягу внутрішнього попиту та підвищить конкурентоспроможність молочної продукції на світовому ринку, що буде мати позитивні наслідки для економічної ефективності.

Список літератури

1. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні : моногр. / за ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.

2. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства на сільськогосподарських підприємствах за 2006 рік : статистичний бюлетень. – Держкомстат України, 2007. – 75 с.
3. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства на сільськогосподарських підприємствах за 2008 рік : статистичний бюлетень. – Держкомстат України, 2009. – 76 с.
4. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства на сільськогосподарських підприємствах за 2010 рік : статистичний бюлетень. – Держкомстат України, 2011. – 88 с.
5. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства на сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік : статистичний бюлетень. – Держкомстат України, 2012. – 88 с.
6. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика : моногр. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 420 с.
7. Руденко Н. Украинское село: язык цифр / Н. Руденко // Агроперспектива. – № 5 (146). – 2012. С. 63–65.
8. Сільське господарство України. Статистичний збірник 2011 р. - К. : Державна служба статистики України, 2012. – 388 с.

Проанализирована динамика основных показателей экономической эффективности производства молока сельскохозяйственными предприятиями Украины и разработаны предложения по повышению ее уровня.

Молочное сырье, сельскохозяйственные предприятия, себестоимость, рентабельность, эффективность.

The dynamics of main indexes of milk production economic efficiency by the agricultural enterprises of Ukraine is analyzed in the article and the offers of increase its level are developed.

Milk raw, agricultural enterprises, cost of production, profitability, efficiency.